

بررسی آثار اصل حفظ و نگهداری سرمایه در شرکت سهامی عام در حقوق ایران و انگلیس

فاطمه رضانی

کارشناس ارشد رشته حقوق خصوصی دانشگاه بوعلی سینا همدان

چکیده

در حقوق انگلیس، اصلی به‌عنوان "اصل حفظ و نگهداری سرمایه" از اواخر قرن نوزدهم در رویه دادگاه‌های آن کشور مطرح شد. زیرا سرمایه در شرکت سهامی عام، با توجه به محدود بودن مسئولیت شرکاء، وثیقه پرداخت طلب طلبکاران شرکت و به‌عنوان پشتوانه‌ی تعهدات آن محسوب می‌شود. اصل مذکور در حقوق آن کشور دارای دو جنبه است ۱- اطمینان پیدا کردن از تأمین و تعهد کلی سرمایه اسمی شرکت سهامی عام. ۲- اطمینان پیدا کردن از اینکه سرمایه شرکت سهامی عام قبل از انحلال شرکت تحت عناوین مختلف بین سهامداران و به‌ضرر طلبکاران تقسیم نشده باشد. در پژوهش حاضر با مقایسه حقوق ایران و انگلیس بدین موضوع پرداخته شده است که آیا اصل مزبور به‌کیفیتی که در حقوق انگلیس مطرح شده در حقوق ایران نیز قابلیت طرح دارد یا خیر؟ در این فصل مسئولیت و محدودیت‌های ارکان شرکت از مرحله تشکیل تا مرحله تصفیه مورد بررسی واقع شد. در نهایت با مقایسه حقوق ایران و انگلیس به این نتیجه رسیدیم که اصل مذکور اگر چه به‌صورت صریح در حقوق ایران مطرح نشده ولی با ملاحظه برخی مواد قانونی و حمایت قانونگذار از سهامداران و طلبکاران شرکت، چاره‌ای جز پذیرش ضمنی اصل باقی نمی‌ماند

واژگان کلیدی: شرکت سهامی عام، سرمایه، اصل حفظ و نگهداری

مقدمه

برای انجام پروژه های بزرگ عمرانی، صنعتی و کشاورزی وجود شرکت های بزرگ، ضروری است. در اینگونه شرکت ها سرمایه در قالب سهام به عموم واگذار می شود و مؤسسون یا مدیران با اداره ی شرکت، سرمایه حاصله را در جریان گردش صحیح اقتصادی قرار می دهند و در اثر این عمل دو منفعت حاصل می گردد، در مرحله اول سودی از سرمایه گذاری یا انجام فعالیت های عمرانی نصیب سهامدار می شود و در مرحله دوم رونق و آبادانی را برای کشور به ارمغان می آورد شرکت سهامی عام نیز شرکتی است که مؤسسون آن قسمتی از سرمایه شرکت را از طریق فروش سهام به مردم تأمین می کنند، البته شرکت سهامی عام، در تأمین سرمایه از طریق مراجعه به عموم به دو شیوه اقدام می کند، ۱- از طریق مراجعه مستقیم به عموم. ۲- عرضه و فروش سهام از طریق بازار بورس

با توجه به اینکه، سرمایه از مهمترین عوامل تجارت و بزرگترین وسیله جلب منفعت محسوب می شود و هر شرکت بایستی دارای میزان سرمایه لازم باشد، تا بتواند نتیجه ای از عملیات خود که تجارت است برده و منتفع شود، بنابراین اهمیت شرکتهای تجاری که شرکت سهامی عام بارزترین آن تلقی می شود در سرمایه آن است. این امر در کنار مسئولیت محدود سهامداران این شرکت که محدود به مبلغ اسمی سهام می باشد، دلیل مضاعفی برای پرداختن به موضوع حفظ و نگهداری سرمایه شرکت سهامی عام است. بنابراین موضوع حفظ و نگهداری سرمایه شرکت سهامی عام، به عنوان تنها پشتوانه و وثیقه پرداخت طلب طلبکاران شرکت و احقاق حقوق حقه ی آنها، دارای اهمیت بوده و بحث از آن لازم و ضروری است.

بشر از زمانی که تشکیل جامعه داده، برای رفع نیازهای خود احتیاج به انجام معاملات داشته و این را دریافته که به تنهایی قادر به تهیه مایحتاج خود نیست، چون نیازهای انسانها با پیشرفت جوامع از حالت محدود و بسته فراتر می رود و نیازهای دیگری مطرح می شود که توان برآوردن آنها از توانایی یک نفر خارج است، اشخاص برای بر آوردن این نیازها با همدیگر همکاری می نمایند، این همکاری «شرکت» نامیده می شود. در حقوق انگلیس نیز شرکت در دو مفهوم، عام و خاص تعریف گردیده است. مفهوم عام آن علاوه بر شرکتهای تعریف شده در ق.ش. ۱۹۸۵، مشارکت را نیز در بر می گیرد. در حالی که حقوقدانان انگلیسی وقانون شرکتهای، شرکت در معنای خاص را به عنوان حوزه ای متمایز از مشارکتها، تعریف می نمایند. به موجب ماده یک این قانون «شرکت اجتماع دو یا چند شخص است برای هدفی مشروع، که ممکن است با ذکر نام خود در اساسنامه و یا به طریق دیگری با رعایت مقررات قانون شرکتهای ناظر به ثبت شرکت، شرکتی را با مسئولیت محدود یا بدون مسئولیت محدود تأسیس نمایند» (Charlesworth & Morse, 1991: 17). بنابراین با دقت در این مواد در می یابیم که شرکت در حقوق انگلیس همان مفهومی را داراست که در حقوق ایران مطرح گردیده است.

شخص حقوقی دارای تابعیت و اقامتگاه می باشد. به موجب قانون ثبت شرکتهای مصوب ۱۳۱۰ «هر شرکتی در ایران تشکیل و مرکز اصلی- آن در ایران باشد، شرکت ایرانی محسوب می شود» و همچنین به موجب ماده ۵۹۱ ق.ت. ۱۳۱۱ در مورد تابعیت شخص حقوقی اینگونه مقرر شده که «اشخاص حقوقی تابعیت مملکتی را دارند که اقامتگاه آنها در آن مملکت است» و در مورد اقامتگاه نیز در ماده ۵۹۰ چنین مقرر شده که «اقامتگاه اشخاص حقوقی، محلی است که اداره شخص حقوقی در آنجا است» و اداره شخص حقوقی مرکز- اصلی فعالیت آن محسوب می شود. شخص حقوقی دارای سرمایه اختصاصی می باشد. علی الخصوص این مطلب راجع به شرکت سهامی عام از اهمیت بالایی برخوردار است. چرا که سرمایه شرکت، چیزی است شرکاء آن را در شرکت گذاشته اند و طلبکاران می توانند بر آن حساب کنند و این سرمایه وثیقه پرداخت دین شرکت به طلبکاران و در واقع مابه ازای مسئولیت محدود شرکاء در قبال طلبکاران شرکت می باشد. (اسکینی، ۱۳۸۴: ۱۶)

شرکت سهامی به عنوان کاملترین نوع شرکت سرمایه است، که در آن حقوق شرکاء، به وسیله اوراق قابل معامله (سهام) مشخص می شود و مسئولیت صاحبان سهام محدود به مبلغ اسمی سهام و میزان آورده آنهاست. همچنین شرکت سهامی حداقل از سه نفر سهامدار تشکیل می شود و میزان آورده آنهاست. همچنین شرکت سهامی حداقل از سه نفر سهامدار تشکیل می شود و در آن سرمایه به سهام مساوی تقسیم می شود (ستوده تهرانی، ۱۳۷۶: ۱۳).

تأمین مالی، عنوان عامی است که شامل تمام اموال آورده شده به شرکت می باشد. این اموال می تواند پول نقد، مال منقول یا انواع اموال غیر منقول باشد که تحت عنوان اموال و سرمایه شرکت سهامی عام به کار گرفته می شوند تا شرکت با آن به فعالیت بپردازد و به اهداف خود نائل آید یکی از راههای شایع استقراض، انتشار اوراق قرضه از سوی شرکت است اما لایحه اصلاح قسمتی از قانون تجارت از ماده ۵۱ تا ۷۱ بقره اوراق قرضه پرداخته و آن را در ماده ۵۲ اینگونه تعریف کرده است: «ورقه قرضه، ورقه قابل معامله ای است که معرف مبلغی وام است با بهره معین که تمامی آن یا اجزاء آن در موعد یا مواعد معینی باید مسترد گردد. برای ورقه قرضه ممکن است علاوه بر بهره، حقوق دیگری نیز شناخته شود» با استقرار حکومت جمهوری اسلامی و بر اساس دیدگاه فقهی به ویژه باتصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا در سال ۱۳۶۲، امکان صدور این اوراق در شرکت سهامی عام از میان رفت چرا که بهره متعلق به اوراق مذکور در ماده ۵۲ ل.ق.ا.ت، از مصادیق معاملات ربوی محسوب می شد قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت و آیین نامه اجرایی آن در خصوص شرایط انتشار اوراق مشارکت ساکت است. لیکن مطابق ماده ۵۷ ل.ق.ا.ت انتشار این اوراق یاب به تجویز اساسنامه می باشد و یادر صورت سکوت و عدم ذکر در اساسنامه به تصویب مجمع عمومی فوق العاده است. ماده ۵۵ ل.ق.ا.ت یک شرط خاص در خصوص صدور اوراق قرضه در نظر گرفته که آن این است «انتشار اوراق قرضه ممکن نیست مگر وقتی که کلیه سرمایه ثبت شده شرکت تأدیه شده و دو سال تمام از تاریخ ثبت شرکت گذشته و دو ترازنامه آن به تصویب مجمع عمومی رسیده باشد» این شرط در قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت نیامده ولی شرایط دیگر از جمله ۱- توجیه فنی و اقتصادی و مالی انتشار اوراق مشارکت، ۲- تناسب میزان (سقف) اوراق مشارکت قابل انتشار با خالص دارایی ناشر، ۳- تضمین بازپرداخت اصل و سود متعلق در سر رسید. طبق ماده ۴ ل.ق.ا.ت: «شرکتهایی که مؤسسين آنها قسمتی از سرمایه شرکت را از طریق فروش سهام به مردم تأمین می کنند، اینگونه شرکتها شرکت سهامی عام نامیده می شوند» لذا در شرکتهای سهامی عام، مؤسسين و پذیره نویسان به عنوان تأمین کنندگان سرمایه شرکت شناخته شده اند روش های تأمین مالی و تأمین سرمایه در شرکت سهامی عام تحت دو عنوان کلی ۱- استقراض ۲- تأمین سرمایه از طریق آورده مؤسسين و پذیره نویسان می باشد حقوق دارندگان اوراق قرضه (مشارکت)، دریافت سود مشارکت به همراه اصل مبلغ پرداختی می باشد. سود مشارکت طبق ماده ۷ قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت به دو نوع قابل تقسیم است: ۱- سود علی الحساب که تا پرداخت سود قطعی به خریداران این اوراق پرداخت می شود و غیر قابل برگشت بوده و مطابق مفاد قرارداد منعقد میان شرکت ناشر و خریداران در فرض زیان دهی سرمایه گذاری، شرکت ناشر نمی تواند علیه پذیره نویسان این اوراق دعوای استرداد اقامه نماید. این سود با مقررات مربوط به مضاربه در قانون مدنی مطابق بوده و شرعاً اشکالی بر آن وارد نیست. بنابراین با دریافت بهره که در ماده ۵۲ ل.ق.ا.ت در خصوص اوراق قرضه آمده است، متفاوت است، ۲- سود مشارکت یا سود قطعی است که در سر رسید و با توجه به سود واقعی حاصل از سرمایه گذاری پرداخت می شود. این سود ممکن است از سود علی الحساب بیشتر یا کمتر باشد و در صورت پرداخت به پذیره نویس قابل استرداد نمی باشد. (عسگری، ۱۳۷۷: ۸۷)

حقوق مربوط به سهامداران به دو دسته کلی تقسیم می شود ۱- حقوق غیر مالی ۲- حقوق مالی .

طبق ماده ۴ (د.پ.ا.ب) مصوب ۸۶/۱۰/۱ «بورس اوراق بهادار تهران دارای دو بازار اول و دوم می باشد. بازار اول از دو تابلو اصلی و فرعی تشکیل شده است. پذیرش سهام عادی در بورس، صرفاً در یکی از تابلوهای بازار اول یا در بازار دوم صورت می پذیرد. متقاضی در صورت دارا بودن شرایط عمومی پذیرش سهام عادی با توجه به شرایط خاص پذیرش سهام در هر یک از این بازارها، بایستی تقاضای پذیرش خود در تابلو اصلی یا فرعی بازار اول یا در بازار دوم را به بورس ارائه نماید». در حقوق انگلیس، شرکتهایی که دارای سرمایه و توانایی های زیادی هستند، در بازار بورس پذیرفته می شوند. این شرکتها در خصوص سرمایه علاوه بر قانون

شرکتها، مشمول مقررات سخت بورس و نیز دستورالعمل های سه گانه جامعه اروپایی هستند که این دستورالعمل ها عبارتند از: الف) دستورالعمل پذیرش که شامل مقررات و شرایط لازم جهت پذیرش سهام شرکتها در فهرست بورس می باشد، ب) دستورالعمل فهرست مشخصات که شرایط طراحی، رسیدگی دقیق و توزیع فهرست مشخصات که به عنوان شرایط قبلی برای پذیرش رعایت می شود را بیان می کند و در حال حاضر این دستورالعملها در دستورالعمل «گزارش و پذیرش های هماهنگ» EC/۱۳۴/۲۰۰۱ ادغام شده اند. ج) دستورالعمل گزارشهای فی مابین که انتشار اطلاعات از سوی شرکتهای پذیرفته شده در بورس را پیش بینی کرده است سرمایه در شرکت سهامی عام ضروری ترین شرط و رکن برای فعالیت می باشد. با توجه به مسئولیت محدود سهامداران در شرکتهای سهامی عام که محدود به تمام سرمایه ای می شود که تعهد نموده اند، چه آن را پرداخته باشند و چه نپرداخته باشند، به طوری که طلبکاران شرکت تنها می توانند در حدود همین مبلغ پرداخت نشده از سرمایه به سهامدار مراجعه نموده و حق مراجعه طلبکار در اینگونه شرکتها در حدود سرمایه ای است که شرکت داشته و چنانچه طلب از سرمایه شرکت بیشتر باشد امکان اینکه مابه التفاوت و باقیمانده طلب آنها بلا وصول باقی بماند، وجود دارد

پیشینه تحقیق:

قبل از مشروطیت و تشکیل مجلس قانونگذاری، امور تجاری همانند سایر امور بر اساس تعالیم مذهبی و شرعی تنظیم می گردید و بعد از تشکیل مجلس قانونگذاری اولین قانون در خصوص امور تجاری، قانون ۱۲ ماده ای قبول و نکول بروات تجاری مصوب ۹ جمادی الاول ۱۳۲۸ هـ ق (۲۹ ثور ۱۲۸۹ هـ ش) بود. اولین ق.ت نیز در تاریخ ۲۵ دلو (بهمن) ۱۳۰۳ و ۱۲ فروردین و ۱۲ خرداد ۱۳۰۴ هـ ش در ۳۸۷ ماده به تصویب رسید که مباحثی مانند معاملات تجاری، دفاتر تجاری، شرکتهای تجاری و ورشکستگی البته با اقتباس از قوانین تجاری کشورهای بلژیک و فرانسه را شامل می شد. ماده ۱۵ باب سوم این قانون شرکتهای تجاری را به ۱- شرکت سهامی ۲- شرکت ضمانتی ۳- شرکت مختلط ۴- شرکت تعاونی تقسیم نموده بود. در ماده ۱۶ این قانون، شرکت سهامی اینگونه تعریف شده بود «شرکت سهامی، شرکتی است که برای امور تجاری تشکیل و سرمایه آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت صاحبان سهام محدود به سهام آنهاست» ۱۳۴۷ لایحه اصلاح قسمتی از قانون تجارت در ۳۰ ماده و ۲۸ تبصره، از تاریخ لازم الاجرا شدن، مواد ۲۱ تا ۹۳ ق.ت ۱۳۱۱ را نسخ ضمنی نمود و در تاریخ ۱۳۴۷/۹/۱۹ به تصویب کمیسیون خاص مشترک مجلسین (سابق) رسید. در ماده ۱۱. ق.ا.ت آمده است: «شرکت سهامی، شرکتی است که سرمایه آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت صاحبان سهام محدود به مبلغ اسمی سهام آنهاست» و در ماده دو آمده است «شرکت سهامی، شرکت بازرگانی محسوب می شود ولو اینکه موضوع عملیات آن امور بازرگانی نباشد

لیکن لایحه اصلاح قسمتی از قانون تجارت نیز به دلیل اینکه نیازها و مشکلات تجاری زمان را پاسخگو نبوده است، نیاز به بازنگری دارد و تصویب قانونی جدید را می طلبد. تا پایان قرن هیجدهم میلادی، واحدهای انتفاعی یا به صورت مؤسسات انفرادی و یا به صورت شرکتهای غیر سهامی، یعنی با مالکیت چند نفر شریک (مشارکتی) تأسیس می گردیدند. لیکن به علت اوضاع مساعد سیاسی در اروپا در قرن هفدهم و هیجدهم و پیشرفت علوم تجربی که همگی باعث پیدایش انقلاب صنعتی در اواخر قرن هجدهم شد و نیز شروع استعمار و بسط مستعمرات که منجر به انباشت سرمایه گردید، باعث شد انگلیسی ها برای استفاده از سرمایه به فکر تأسیس شرکت سهامی بیفتند. بدین ترتیب در سال ۱۸۳۰ میلادی، اولین شرکت سهامی به صورت محدود در این کشور تشکیل شد. (Cella, 1993: 66) ابتدا شرکتها به فرمان پادشاه یا قانون پارلمان تأسیس می شد لیکن از سال ۱۸۴۴ تشکیل شرکت واعطای شخصیت حقوقی به آن فقط با ثبت شرکتنامه تحقق پیدا کرد. (Charlesworth & Morse, 1991: 43) ماده ۴ ل.ق.ا.ت مقرر می دارد: «شرکت سهامی به دو نوع تقسیم می شود. نوع اول: شرکتهایی که مؤسسين آنها قسمتی از سرمایه شرکت را از طریق فروش سهام به مردم تأمین می کنند، این گونه شرکتها، شرکتهای سهامی عام نامیده می شوند. نوع دوم: شرکتهایی که تمام سرمایه آنها در موقع تأسیس منحصراً توسط مؤسسين تأمین گردیده است. این گونه شرکتها، شرکت سهامی خاص نامیده می

شوند. ماده ۴۸۰ ق.ت.۱۳۸۴ نیز شرکت سهامی را به عام و خاص تقسیم نموده و در این ماده مقرر داشته در شرکت سهامی عام، حداقل سی و پنج درصد از سرمایه شرکت از طریق عرضه سهام به عموم تأمین می شود. در صورتی که این موضوع در ل.ق.ا.ت. مسکوت مانده بود مؤسسين می توانستند هر مقداری از سرمایه را از طریق مراجعه به عموم تأمین نمایند لیکن بر طبق ماده ۶ ل.ق.ا.ت. می بایست حداقل بیست درصد از سرمایه را مؤسسين تعهد می نمودند ولی حداکثر آن مشخص نشده است بنابراین ممکن است نود درصد آن را مؤسسين تأمین نمایند و ده درصد باقی مانده، از طریق عرضه سهام به عموم تأمین گردد در حقوق انگلیس نیز انواع شرکتها در دو نوع کلی Partnership و Company خلاصه می شوند، که نوع اخیر به دو قسم تقسیم می گردد.

الف: شرکتی که مسئولیت شرکاء در آن نامحدود است و این شرکت بدون سرمایه تأسیس می شود.
ب: شرکتی که مسئولیت اعضای آن محدود است و از قواعد آمره زیادی پیروی نمی کند و هم از لحاظ نوع و هم از لحاظ موضوع در این شرکت انعطاف پذیری فوق العاده ای وجود دارد این شرکت می تواند برای اهداف گوناگونی تأسیس گردد و در قالبهای متعددی مانند شرکت خانوادگی، تک شریکی، تشکل حرفه ای، تعاونی، مجمع مالکین مشاع اموال غیر منقول و غیره قرار بگیرد. شرکت سهامی جزء همین نوع از شرکتهاست. (Farrar, 1991: 18) در حقوق انگلیس هم، یک شرکت ثبت شده با مسئولیت محدود می تواند عام یا خاص باشد. به موجب بند ۳ ماده ۱ ق.ش. ۱۹۸۰، شرکت با مسئولیت محدود عام، شرکتی است که دارای سرمایه تقسیم شده به سهام است و در اساسنامه اش تصریح گردیده که این شرکت عام است یا به عنوان شرکت عام ابتدائاً یا به طور مجدد ثبت شده است. البته امروزه تمام شرکتها، شرکت عام تلقی می گردند، مگر اینکه محدودیتهایی در خصوص قابل انتقال بودن سهام، تعداد سهامداران و دعوت از عموم برای سرمایه گذاری در آن شرکت پیش بینی شده باشد. همچنین در حقوق انگلیس، شرکت سهامی عام می تواند، سهام خود را از طریق پذیره نویسی عرضه نماید

در خصوص سابقه این تحقیق با جستجو و دقت نظر در منابع کتابخانه ای و پایان نامه های دانشگاهی، در خصوص سرمایه شرکت سهامی عام به طور کلی منابعی یافت شد و لیکن ارتباطی بین این منابع و موضوع پژوهش، وجود ندارد چرا که نگارنده در پی آن است که، اصل حفظ و نگهداری سرمایه در شرکت سهامی عام در حقوق ایران و انگلیس را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهد. با این وجود به برخی از این منابع اشاره می شود:

❖ اسکینی، ر. (۱۳۸۴). حقوق تجارت (شرکت تجاری)، جلد دوم، چاپ هفتم، تهران، انتشارات سمت.
این کتاب متشکل از شش فصل است که در هر فصل به موضوعات گوناگون که حول محور شرکت سهامی اعم از خاص و عام است پرداخته شده است.

❖ جهانخانی، ع؛ پارسائیان، ع. (۱۳۷۴). بورس اوراق بهادار، چاپ اول، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
این کتاب مشتمل بر دو بخش می باشد که بخش اول و دوم آن جمعاً دارای پنج فصل می باشد که در هر فصل راجع به بورس و اوراق بهادار و موضوعات مطرح در این زمینه، پرداخته شده است.

❖ حسنی، ح. (۱۳۷۸). حقوق تجارت (مشتمل بر تمام مباحث)، چاپ اول، تهران، نشر دادگستر.
این کتاب مشتمل بر سی و یک مبحث راجع به حقوق تجارت می باشد که نویسنده مبحث اول را به ارکان، ویژگی و شرایط تشکیل شرکت سهامی اختصاص داده است.

❖ ستوده تهرانی، ح. (۱۳۷۶). حقوق تجارت، جلد دوم، چاپ سوم، تهران، نشر دادگستر.
در جلد دوم کتاب، که از فصل چهارم شروع می شود، نویسنده در مبحث بیست و ششم کتاب خود راجع به انواع شرکت سهامی و ماهیت ویژگی هر یک از آنها بحث کرده است.

❖ عرفانی، م. (۱۳۸۱). حقوق تجارت (شرکت تجاری)، جلد دوم، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.

در جلد دوم این کتاب که دارای ده فصل می باشد، نویسنده در فصل اول کتاب خود، به بحث راجع به شرکت سهامی عام از زمان تشکیل تا انحلال آن پرداخته است.

❖ گلریز، ج. (۱۳۷۴). بورس اوراق بهادار، چاپ اول، تهران، چاپخانه سپهر

این کتاب نیز مشتمل بر هفت فصل می باشد که در هر فصل به مطالب مرتبط با بازار بورس و اوراق بهادار پرداخته شده است.

❖ Len Sealy & Sarah Worthington, Cases And Materials in Company law (2008), Eight Edition, London: SL Berwin Professor Emeritus Of Corporate Law-University of Cambridge

در فصل هشتم این کتاب به بحث راجع به حفظ و نگهداری سرمایه در شرکت سهامی عام در حقوق انگلیس پرداخته شده است.

❖ Saleem Sheikh, A Guide To The Companies Act (2006), Fifteen Edition, London And New York: Routledge. Cavendish Taylor & Francic Group

رهنمود ق.ش ۲۰۰۶ دارای ۳۳ فصل راجع به مواد قانونی، مربوط به حقوق شرکتهای انگلیس می باشد. که در فصل پانزدهم این کتاب، نویسنده راجع به سرمایه و سهام بحث مفصلی کرده است.

❖ <http://www.SSRN.COM>

این سایت راجع به مقالات و پایان نامه های مربوط به حقوق انگلیس می باشد.

❖ <http://www.RDIS.ir>

این پایگاه مربوط به مقررات و آیین نامه و دستورالعملهای مربوط به بازار بورس ایران می باشد.

اهداف پژوهش

اصل حفظ و نگهداری سرمایه، ریشه در رویه دادگاههای انگلیس دارد و امروزه به عنوان یک اصل در شرکتهای سهامی عام حاکم است، لیکن این اصل صریحاً در حقوق ایران مورد پذیرش واقع نشده است. لذا در صورتی که با بررسی و مقایسه حقوق ایران و انگلیس به این نتیجه برسیم که اصل حفظ و نگهداری سرمایه در حقوق ایران نیز مانند حقوق انگلیس پذیرفته شده است، می توانیم برای فعالیت شرکت سهامی عام، آینده روشن تصور کنیم و با توجه به اینکه اینگونه شرکتهای بزرگ صنعتی، خدماتی و کشاورزی استفاده می شوند که به میزان قابل توجهی از سرمایه نیاز دارند، با گرایش افراد به این شرکتهای و اطمینان از حفظ سرمایه آنها، ما شاهد افزایش فعالیت شرکتهای از نوع سهامی عام می باشیم که در رونق و پیشرفت اقتصاد کشور نقش به سزایی دارند.

فرضیه های پژوهش

۱- آیا در حقوق ایران مانند حقوق انگلیس اصلی به نام اصل حفظ و نگهداری سرمایه وجود دارد یا خیر؟

۲- آیا سرمایه جزء ارکان تشکیل دهنده شرکت می باشد؟

۳- آیا با توجه به میزان سرمایه شرکت، محدودیتی در خصوص پذیرش و ایفای تعهدات شرکت ایجاد می شود یا خیر؟

۴- حکم تصرف در سرمایه شرکت که در راستای منافع طلبکاران نباشد در حقوق ایران چیست؟

۵- حفاظت از سرمایه ی شرکت های پذیرفته شده در بازار بورس چگونه است؟

مرحله تشکیل شرکت

سرمایه در شرکت سهامی عام طبق ماده ۴ ل.ق.ا.ت توسط دو گروه تأمین می شود که این دو گروه عبارتند از مؤسسين و پذیره نویسان. بنابراین سرمایه بایستی به صورت صحیح و واقعی توسط این دو گروه تأمین شود تا موضوع اصل حفظ و نگهداری مطرح گردد. این مؤسسين هستند که با اقدامات خود زمینه تأسیس شرکت را ایجاد می نمایند. می توان مهمترین اقدام آنها را در این خصوص آوردن سرمایه نقد و غیر نقد برای تشکیل شرکت دانست، به طوری که بدون سرمایه، شرکت تأسیس نخواهد شد و اصولاً شرکت سهامی عام بدون سرمایه موجودیتی ندارد، به همین دلیل در ماده ۶ ل.ق.ا.ت آمده است: «برای تأسیس شرکت سهامی

عام، مؤسسين بايد اقلأبيست درصد سرمايه شركت را خود تعهد کرده و لاقلاً سي و پنج درصد مبلغ تعهد شده را در حسابي به نام «شركت در شرف تأسيس» نزد يكي از بانكها سپرده باشند...». بعد از اينكه مؤسسين سرمايه خود را در حساب «شركت در شرف تأسيس» سپردند و مدارك مندرج در ماده ۶ (طرح اساسنامه، اظهارنامه و اعلاميه پذيره نويسي) را به مرجع ثبت شركت ها ارسال كردند. طبق ماده ۱۰ ل.ق.ا.ت. مرجع مزبور: «پس از مطالعه اظهار نامه و ضمايم آن و تطبيق مندرجات آن با قانون، اجازه انتشار اعلاميه پذيره نويسي را صادر خواهد كرد» اعلاميه كه منتشر شد، طبق ماده ۱۱ ل.ق.ا.ت.: «توسط مؤسسين در روزنامه آگهي و در بانكي كه تعهد سهام نزد آن صورت مي پذيرد، در معرض ديد علاقه مندان قرار مي گيرد» بدين ترتيب هر شخص (اعم از حقيقي يا حقيقي) كه علاقه مند به پذيره نويسي سرمايه شركت مي باشد، باقيمانده سرمايه را پذيره نويسي مي نمايد و حداقل ۳۵٪ ميزان تعهد خود را بايستي صرفأبه صورت نقد پرداخت نمايد. قانونگذار انگليسي هيچ حداكثري براي تعهد سرمايه از جانب مؤسسين تعيين ننموده بنابراین امکان دارد ۹۰٪ سرمايه توسط مؤسسين و ۱۰٪ آن توسط پذيره نويسان فراهم شود طبق ماده ۱۶ ل.ق.ا.ت. از مجمع عمومي مؤسس كه شامل پذيره نويسان و مؤسسين مي باشد، زماني دعوت به عمل مي آيد كه مهلتي كه بر طبق اعلاميه پذيره نويسي براي پذيره نويسان مشخص شده، منقضي و پذيره نويسان در ظرف اين مدت اقدام به پذيره نويسي نموده باشند. بعد از اين مدت مي باشد كه مؤسسان مكلفند در ظرف يك ماه گزارشي در مورد آورده هاي غير نقدو مزايا (در صورت وجود) و احراز پذيره نويسي كلييه سرمايه شركت و پرداخت حداقل ۳۵٪ كل سرمايه و تعيين تعداد سهام هر يك از تعهد كنندگان را تهيه و بعد از دعوت مجمع به مجمع تسليم نمايند. بنابراین اولين و مهمترين وظيفه مجمع در خصوص حفظ و نگهداري سرمايه، رسيدگي به گزارش مزبور و تصويب آن است

مرحله حيات شركت

بعد از تشكيل مجمع عمومي مؤسس و رسيدگي و احراز پذيره نويسي كلييه سهام شركت و تأديه مبالغ لازم و همچنين انتخاب اولين مديران و بازرسان شركت، شركت سهامی عام تشكيل مي شود. بعد از آن مؤسسين و پذيره نويسان در جمعي به نام مجمع عمومي (عادي و فوق العاده) در خصوص فعاليت و راه اندازي سرمايه در راستاي هدف و موضوع شركت تصميمات خود را اتخاذ مي نمايند. اين تصميمات توسط هيأت مديره و مدير عامل به اجرا گذاشته و توسط بازرسان نظارت و كنترل مي شود بر طبق ماده ۸۶ ل.ق.ا.ت.: «مجمع عمومي عادي مي تواند نسبت به كلييه امور شركت بجز آنچه كه در صلاحيت مجمع عمومي مؤسس و فوق العاده است تصميم بگيرد». طبق ماده ۸۳ ل.ق.ا.ت.: «هر گونه تغيير در مواد اساسنامه يا در سرمايه شركت يا انحلال شركت قبل از موعده منحصرأدر صلاحيت مجمع عمومي فوق العاده مي باشد» با دقت در اين ماده به اين نتيجه مي رسيم كه با اينكه يكي از بندهاي اساسنامه در خصوص ميزان سرمايه شركت مي باشد (بند ۵ ماده ۸ ل.ق.ا.ت.) اما قانونگذار به دليل اهميت نقش سرمايه در شركت سهامی عام به تغيير در سرمايه شركت، به عنوان يكي از وظيفه و اختيارات مجمع عمومي فوق العاده تأكيد و تصريح نموده است. (فتاحي، ۱۳۷۶: ۱۰۴) در شركت سهامی عام، سرمايه هاي كوچك گرد آوري شده و در قالب يك سرمايه هنگفت كه متعلق به شركت مي باشد به كار گرفته مي شود. در اين شركت ممكن است شمار سهامداران به صدها هزار نفر برسد. در عمل دخالت تمام سهامداران در اداره شركت ميسر نمي باشد يا اينكه در صورت امکان، برخي از سهامداران علاقه اي به دخالت در امور شركت را ندارند. از طرفي در اين شركتها مسئوليت سهامداران محدود به سرمايه آنها مي باشد. بنابراین شركت توسط هيأت مديره اداره مي گردد كه معمولأز بين سهامداران عمده انتخاب مي شوندو تعداد اعضاي آن نبايستي از ۵ نفر كمتر باشد. (مستفاد از ماده ۱۰۷ ل.ق.ا.ت.) بر طبق مواد ۱۲۴ و ۱۲۵ ل.ق.ا.ت. مدير عامل يك شخص حقيقي است كه توسط اعضاي هيأت مديره انتخاب مي شود و اختيارات او نيز توسط اين هيأت تعيين مي گردد، همچنين نماينده شركت محسوب و از طرف شركت حق امضاء دارد. مضافأ با ملاحظه مواد ديگر در مي يابيم كه اختيارات و مسئوليتهاي مدير عامل در خصوص حفاظت از سرمايه همانند اعضاي هيأت مديره مي باشد؛ يعنى به دليل حفاظت از سرمايه و حمايت از حقوق طلبكاران، مدير عامل مانند اعضاي هيأت مديره از معامله با شركت (ماده ۱۲۹ ل.ق.ا.ت.)، دريافت وام از شركت، توثيق و ضمانت شركت از تعهدات شخصي مدير عامل (ماده ۱۳۲ ل.ق.ا.ت.) و در

نهایت از رقابت با شرکت (ماده ۱۳۳ ل.ق.ا.ت) منع شده است. تنهاتفاوت مدیر عامل و هیأت مدیره در نحوه فعالیت آنها در شرکت سهامی عام می باشد، به طوری که مدیر عامل می تواند یکی از کارکنان شرکت محسوب شود، چراکه تمام وقت خود را در شرکت و برای شرکت صرف می نماید. به همین دلیل مستحق دریافت حق الزحمه می باشد اما اعضای هیأت مدیره، جز در مواردی که هیأت، تشکیل جلسه می دهد، کاری نمی کند

مرحله تصفیه شرکت

شرکت سهامی عام ممکن است بنا به دلایلی که در مواد ۱۹۹ و ۲۰۱ ل.ق.ا.ت قید شده است منحل شود. طبق این مواد انحلال یا قهری است یا اختیاری. در انحلال قهری شرکت طبق بند ۳ ماده ۱۹۹ و رشکسته شده و قهرأمنحل می شود. ولی در انحلال اختیاری که به دو صورت تحقق می پذیرد، یا از طریق تصویب مجمع عمومی فوق العاده (بند ۴ ماده ۱۹۹) یا از طریق حکم دادگاه (بند ۲۰۳ و ۵ ماده ۱۹۹) بدین صورت که یک شخص یا مجمع درخواست انحلال را بنا به دلایل که در قانون ذکر شده مطرح می کند و یک مرجع (دادگاه یا مجمع عمومی فوق العاده) پس از بررسی و احراز موضوع، انحلال شرکت را تصدیق می نماید. لیکن بعد از انحلال چه قهری چه اختیاری شرکت تا زمان تصفیه حساب کامل دارای شخصیت حقوقی می باشد (ماده ۲۰۸ ل.ق.ا.ت) و مانند هر شخص حقوقی دارای حقوق و تکالیفی است. شرکت سهامی عام بعد از انحلال چه قهری چه اختیاری تا ختم تصفیه، دارای شخصیت حقوقی می باشد، بنابراین ضروری است، شخصی به نمایندگی از طرف این شخص حقوقی اقدامات لازم جهت تصفیه دیون شرکت را به عمل آورد و جهت انجام این وظیفه دارای کلیه اختیارات لازم باشد، این شخص همان مدیر تصفیه است که یا در اساسنامه یا در تصمیم مجمع عمومی فوق العاده و یا به موجب حکم دادگاه تعیین می شود و طبق ماده ۲۱۲ ل.ق.ا.ت دارای کلیه اختیارات لازم جهت امر تصفیه مانند طرح دعوا و ارجاع امر به داور و حتی سازش می باشد با توجه به اینکه سرنوشت سرمایه شرکت در دوران تصفیه در دست مدیران تصفیه بوده و آنها با اقدامات خود سرمایه شرکت را که وثیقه پرداخت طلب طلبکاران شرکت می باشد، اداره می کنند، از اقدام به برخی اعمال ممنوع شده اند. به موجب ماده ۲۱۳ ل.ق.ا.ت: «انتقال دارایی شرکت در حال تصفیه کلاً یا بعضاً به مدیر یا مدیران تصفیه و یا به اقارب آنها از طبقه اول و دوم تا درجه چهارم ممنوع است. هر نقل و انتقالی که بر خلاف مفاد این ماده انجام گیرد، باطل خواهد بود». این انتقال دارایی شرکت در حال تصفیه به مدیر یا مدیران تصفیه با موضوع «باخود معامله کردن» ارتباط پیدایی کند

آثار اصل حفظ و نگهداری سرمایه در بورس اوراق بهادار

امروزه محیطی که شرکتهای سهامی عام در آن فعالیت می کنند، محیطی در حال رشد و رقابتی می باشد، بنابراین به ناچار اینگونه شرکتهای برای ادامه حیات خود مجبور به رقابت با عوامل متعدد در سطح ملی و بین المللی و توسعه فعالیتهای خود از طریق سرمایه گذاری کلان می باشند و این مهم از طریق بازار متشکل بورس اوراق بهادار و قوانین حمایتی آن فراهم شده است. این بازار از طریق پیش بینی ساز و کارهای حمایتی و برقراری شفافیت اطلاعات در عرضه و فروش سهام توانسته است با شرایط و مقتضیات زمان تطابق پیدا کرده و مشکلات فعالیت این شرکتهای را حل نماید. طبق بند ۱ ماده ۱ دستورالعمل پذیرش اوراق بهادار مصوب ۸۶/۱۰/۱ هیئت مدیره سازمان بورس اوراق بهادار، پذیرش عبارت است از: «تطبیق وضعیت اوراق بهادار و ناشر آن با شرایط مندرج در این دستورالعمل جهت فراهم شدن امکان معامله این اوراق در بورس». بنابراین جهت پذیرش سهام شرکتهای سهامی عام در بورس اوراق بهادار بایستی شرایطی که این دستورالعمل پیش بینی نموده است کاملاً رعایت شود تا سهام یک شرکت سهامی عام در بورس پذیرفته شود. این شرایط در ماده ۵، ۶، ۱۰، ۱۱ دستورالعمل پذیرش آمده است. ماده ۵ در خصوص شرایط عمومی پذیرش و مواد دیگر در خصوص شرایط اختصاصی پذیرش در هر یک از بازارهای اول (تابلواصلی، تابلوفرعی) و دوم است. با ملاحظه این مواد در می یابیم که قانونگذار در خصوص پذیرش سهام شرکت سهامی عام در بورس به میزان سرمایه و تأمین تمام آن توجه خاصی نموده است، چراکه در بند ۴ ماده ۵ پرداخت تمامی بهای اسمی سهام را جزء شرایط عمومی پذیرش آورده است و در بند ۱ مواد ۱۰، ۱۱ هر یک از بازارهای اول (تابلواصلی، تابلوفرعی) و دوم نیز میزان سرمایه را تعیین نموده است. بنابراین برای پذیرش سهام یک شرکت

سهامی عام طبق این دستورالعمل پرداخت تمام سرمایه شرکت شرط است، در حالی که طبق ماده ۶ ل.ق.ا.ت مؤسسين ۲۰٪ از سرمایه را تعهد و حداقل ۳۵٪ مبلغ تعهد شده را پرداخت می نمایند و مابقی سرمایه نیز توسط پذیره نویسان تعهد و حداقل ۳۵٪ میزان تعهد پرداخت می شود یکی از شرایط پذیرش سهام شرکتها در بورس اوراق بهادار، سرمایه شرکت می باشد که در حقوق ایران در دستورالعمل پذیرش هم به تأمین تمامی آن و هم به میزان آن به تفکیک هر یک از بازارهای اول (تابلواصلی، تابلوفرعی) و دوم توجه شده است. لیکن در حقوق انگلیس با تعیین حداقل میزان سرمایه برای پذیرش سهام شرکتها به این مسئله پرداخته شده است

برطبق ماده ۲ ضوابط نظارت سبا بر فرآیند تأسیس و افزایش سرمایه شرکتهای سهامی عام مصوب ۴/۲۷/۸۶ هئیت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار: «عرضه سهام جدید در هر یک از موارد زیر عرضه عمومی محسوب می گردد: ۱- عرضه سهام شرکت سهامی عام در شرف تأسیس، ۲- عرضه سهام ناشی از افزایش سرمایه شرکت سهامی عام با سلب حق تقدم سهامداران فعلی، ۳- عرضه سهام پذیره نویسی نشده در مهلت استفاده از حق تقدم در افزایش سرمایه شرکت سهامی عام». بنابراین مقررات مربوط به عرضه عمومی هم شامل شرکتهای سهامی عام که در شرف تأسیس می باشند و هم شامل شرکتهای پذیرفته شده در بورس در زمان افزایش سرمایه می باشد. در خصوص شرایط عرضه عمومی، ماده ۵ دستورالعمل ثبت و عرضه عمومی اوراق بهادار مصوب ۸۵/۱۰/۲۵ شورای عالی بورس و اوراق بهادار چنین مقرر نموده است: «برای ثبت در خواست انتشار اوراق بهادار، ناشر موظف است فرم تقاضای ثبت، بیانیه ثبت و حسب مورد طرح اعلامیه پذیره نویسی اوراق بهادار را به صورت کامل و همزمان به همراه رسید حق رسیدگی به سازمان تحویل داده و رسید دریافت نماید». در حقوق انگلیس، دستورالعمل آگهی عرضه عمومی در ماده ۶ قانون خدمات و بازارهای مالی آورده شده است. بنابراین مقررات این دستورالعمل در قانون خدمات و بازارهای مالی ابقا گردیده است. طبق ماده ۸۵ این قانون هرگونه عرضه اوراق بهادار به عموم و دادوستد آن بدون انتشار آگهی عرضه ممنوع می باشد، ضمانت اجرا آن نیز حبس تا ۳ ماه و یا پرداخت جریمه تا حداکثر قانونی و یا هر دو مجازات است. برطبق ماده ۸۷ شخصی که در نظر دارد اوراق بهادار را به عموم عرضه نماید بایستی طبق قواعد آگهی عرضه اقدام به این امر کند و آگهی بایستی قبل از انتشار از سوی مرجع خدمات مالی تأیید شود. شرایطی که این ماده در خصوص انتشار آگهی در نظر گرفته است در بند الف ماده ۸۷ آمده است. طبق شق ۳ بند الف این ماده درباره اموال و تعهدات، وضعیت مالی، سود و ضرر آینده ناشر اوراق بهادار است که همان سرمایه شرکت را تشکیل می دهند. البته بایستی توجه نمود که تنظیم و انتشار آگهی عرضه تنها در خصوص سهام شرکتهایی است که مشمول تعریف بندب ماده ۱۰۲ قانون خدمات و بازارهای مالی (عرضه عمومی) می باشند و از مصادیق موضوع ماده ۸۶ خارج باشند، پیش بینی شده است. ماده ۶ قانون خدمات و بازارهای مالی در خصوص اجرای قواعد آگهی عرضه و انتشار آن، تأیید مقام صالح (مرجع خدمات مالی) را ضروری دانسته، همچنین ناظر داخلی تنظیم فهرست و فهرست مشخصات هم به موجب همین ماده ابقا شده است. (Sealy, 2007: 906)

نتیجه گیری

شرکت در دو مفهوم جداگانه به کار برده می شود، اولین مفهوم شرکت در واقع همان اشاعه می باشد که در این حالت اموال از مالکیت شرکاء خارج نمی شود، بلکه مالکیت شرکاء نسبت به مجموعه اموال باقی و منتشر در جزء جزء آن است. این مفهوم با شرکت مذکور در قانون مدنی مطابقت داشته و مورد نظر نگارنده نمی باشد، بلکه آنچه که مورد نظر و قصد نگارنده است، شرکت در مفهوم دوم یعنی شرکتی است که در آن مالکیت شرکاء نسبت به اموال از بین می رود و این اموال به یک موجودی اعتباری که دارای شخصیت حقوقی می باشد تعلق گرفته و شرکاء در قبال از دست دادن مالکیت آورده ها، سهام دریافت می نمایند. در واقع این آورده ها تشکیل دهنده سرمایه ای است که این شرکاء به شرکت آورده اند و در قبال آن سهام دریافت می نمایند.

عنوان تأمین مالی در شرکت سهامی عام یک عنوان عام تلقی می شود چرا که آن، شامل کلیه روشهای ورود نقدینگی به شرکت از جمله استقراض (صدور اوراق قرضه (مشارکت)) می شود، استقراض به معنای واقعی کلمه، تشکیل دهنده سرمایه شرکت نمی باشد

چرا که دارندگان این اوراق (قرض دهندگان به شرکت) به صراحت ماده ۵۳ ل.ق.ا.تکه مقرر می دارد: «در اداره امور شرکت هیچ گونه دخالتی نداشته و فقط بستانکار شرکت محسوب می شوند» به همین علت نگارنده با مقایسه حقوق و تعهدات دارندگان این اوراق با سهامداران به این نتیجه رسیده است که آورده ای که از طریق استقراض و یا صدور اوراق قرضه (مشارکت) وارد شرکت می شود، به عنوان قرض بوده که بایستی به قرض دهنده استرداد شود و سرمایه شرکت در ابتداء شامل آورده مؤسسین و پذیره نویسان و در زمان حیات و در مرحله افزایش سرمایه شامل آورده پذیره نویسان، می باشد.

آورده های مؤسسین و پذیره نویسان شامل آورده های نقد (پول) و غیر نقد می باشد. در مرحله تشکیل شرکت، حفاظت از سرمایه شرکت بیشتر در خصوص آورده غیر نقد مطرح می شود، چرا که امکان دارد آورندگان آن با ارزیابی غیر واقعی ارزش این نوع آورده، باعث ایجاد ضرر برای پذیره نویسان و طلبکاران شرکت شوند. بنابراین ضروری است جهت حفاظت از حقوق پذیره نویسان و طلبکاران شرکت تشریفاتی جهت ارزیابی این نوع آورده ها پیش بینی شود که نگارنده در فصل دوم به این موضوع پرداخته و با مقایسه حقوق ایران و انگلیس به این نتیجه رسیده است که در حقوق انگلیس با پیش بینی دو نفر ارزیاب امکان هر گونه سوء استفاده و تقلب در ارزیابی این آورده ها به حداقل ممکن رسیده بدین نحو که ابتدا ارزیاب اول، آورده غیر نقد را ارزیابی و ارزش اسمی آن را تعیین نموده و در گزارش خود منعکس می نماید و سپس آن را جهت بررسی و اظهار نظر برای ارزیاب دوم ارسال می نماید که با این روش حقوق سهامداران دیگر و طلبکاران شرکت تأمین می شود در واقع این روش دقیقاً همانند روش مراجع قضایی است که با پیش بینی مرحله بدوی و تجدید نظر از حقوق محکوم علیه دفاع می کند.

با توجه به پذیرش سهام شرکت سهامی عام در بورس و دقت در قوانین مربوط به این بازار، در یافتیم که مقررات بورس در خصوص تأمین صحیح سرمایه بالاخص با پیش بینی شرط پرداخت تمام بهای اسمی سهام در بند ۴ ماده ۵ دستورالعمل پذیرش اوراق بهادار در بورس اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۶/۱۰/۱ توانسته است گام مؤثرتری نسبت به مقررات لایحه در خصوص تأمین سرمایه و بحث حفاظت از آن بردارد.

هنگامی که سرمایه در زمان تشکیل شرکت با رعایت مقررات و تشریفاتی که قانونگذار پیش بینی نموده، تأمین می شود، موضوع حفظ و نگهداری آن مطرح می شود. حفظ و نگهداری سرمایه دارای آثاری است که نگارنده از مرحله تشکیل تا تصفیه شرکت به بحث از این آثار پرداخته است. این آثار شامل این موضوع می شود، که سرمایه قبل از تصفیه تحت عناوین مختلف بین سهامداران تقسیم و یا توسط ارکان شرکت، مانند: هیأت مدیره، مدیر عامل، مجامع عمومی، بازرس یا بازرسان و مدیر یا مدیران تصفیه در جهت جلب منافع آنها مورد استفاده قرار نگیرد. تقسیم سرمایه بین سهامداران با عنوان تقسیم سود موهوم صورت می گیرد که نگارنده در بحث تقسیم منافع موهوم از مسئولیت مجمع عمومی عادی

بحث نموده است و به این مطلب پرداخته که چنانچه مجمع به هر طریقی اطلاع یابد، سودی که به موجب صورتجلسه پیشین خود تقسیم نموده، سود موهوم می باشد، حق خواهد داشت در نشست بعدی خود حکم به ملغی الاثر شدن صورتجلسه پیشین و استرداد سود بنماید. البته بایستی بین دو حالت قائل به تفکیک بود، حالت اول جایی است که سود غیر قابل توزیع به سهامداران پرداخت شده است، که در این حالت طبق مواد ۳۰۱ تا ۳۰۳ قانون مدنی این سود از سهامداران قابل مطالبه است. حالت دوم جایی است که سود غیر قابل توزیع، به سهامداران پرداخت نشده است، در این حالت مجمع می تواند از تصمیم خود عدول نموده و تصویب نماید که سود سهام پرداخت نشود و مطالبات سهامداران بابت سود موهوم از بدهی های شرکت حذف می شود.

سرمایه شرکت پشتوانه فعالیت شرکت و وثیقه طلب طلبکاران آن می باشد، لذا هیچ یک از ارکان شرکت حق استفاده از سرمایه را ندارند. به همین علت قانونگذار به موجب ماده ۱۳۲ ل.ق.ا.ت.مدیر عامل و اعضای هیأت مدیره را از تحصیل وام و اعتبار یا تضمین تعهدات خود با سرمایه شرکت، منع نموده است.

نظارت بر عملکرد ارکان شرکت با موضوع حفظ و نگهداری سرمایه شرکت ارتباط مستقیم دارد، به طوری که با نظارت صحیح و همه جانبه توسط افراد خبره و قابل اعتماد، میزان سوء استفاده ها به حداقل ممکن رسیده و حفاظت از سرمایه تأمین می شود،

لذا قانونگذار ایران وانگلیس در خصوص ویژگی‌ها و وظایف بازرس یا بازرسان شرکت دقت نموده، به طوری که در ماده ۲۶۶ و ۲۶۷ ل.ق.ا. تبرای تخلف از وظایف و اقدامات، مجازات در نظر گرفته است.

هنگام تصفیه شرکت، این مدیران تصفیه می‌باشند که کلیه اقدامات را از جانب شرکت منحل شده، انجام می‌دهند و قسمت عمده این اقدامات نیز در خصوص سرمایه شرکت انجام می‌شود. لذا علاوه بر اینکه قانونگذار از دو طریق ۱- مجمع عمومی عادی ۲- ناظر بر عملکرد مدیران تصفیه نظارت و کنترل می‌نماید، این مدیران را از برخی اعمال ممنوع نموده که این ممنوعیت در ماده ۲۱۳ ل.ق.ا. تحت این عنوان که انتقال دارایی شرکت در حال تصفیه به خود مدیر یا اقارب طبقه اول و دوم تا درجه چهارم ممنوع است، پیش بینی شده و تمامی آن در راستای حفاظت از سرمایه قابل توجیه می‌باشد.

مقررات بورس در خصوص پذیرش سهام شرکتها از نظر میزان سرمایه هم شرط پذیرش و هم شرط دوام پذیرش می‌باشد، به طوری که در صورت زوال این شرایط، قانونگذار ضمانت اجرای تعلیق یا لغو پذیرش یا تنزل از بازار اول به دوم یا تابلوی اصلی به تابلوی فرعی را پیش بینی نموده است.

پیشنهادهای:

ماده ۵ ل.ق.ا.ت حداقل میزان سرمایه شرکت سهامی عام پنج میلیون ریال است که با توجه به مقتضیات زمان و شرایط رقابتی حاکم بین شرکتهای سهامی عام در حال حاضر، این میزان سرمایه متناسب با این شرایط نبوده لذا پیشنهاد می‌شود، ماده ۴۸۳ ل.ق.ت. ۱۳۸۴ که میزان سرمایه شرکت را پنج میلیارد ریال مقرر نموده است، به عنوان اصلاحیه برای ماده ۵ ل.ق.ا.ت مطرح شود. چرا که مقررات ل.ق.ت. ۱۳۸۴ در خصوص شرکتهای سهامی عام عیناً تکرار مقررات ل.ق.ا.ت می‌باشد و نوآوری جزء در مورد حداقل میزان سرمایه شرکتهای سهامی عام که خارج از بورس فعالیت می‌کنند، ندارد.

برای اینکه ارزیابی آورده های غیر نقد به صورت واقعی انجام شود، نگارنده پیشنهاد می‌دهد روش حقوق انگلیس در حقوق ایران نیز اعمال شود، یعنی ارزیابی آورده غیر نقد که طبق ماده ۷۶ ل.ق.ا.ت توسط یک نفر کارشناس رسمی دادگستری صورت می‌پذیرد، توسط دو نفر ارزیابی شود تا حقوق سهامداران دیگر و طلبکاران شرکت بهتر تأمین شده و آورده های غیر نقد با ارزش واقعی خود تقویم شوند.

همانطور که در بند ۴ ماده ۵ قانون بازار اوراق بهادار تهران پرداخت تمام بهای اسمی سهام برای پذیرش سهام شرکتها در بورس پیش بینی شده است و این شرط با موضوع حفظ و نگهداری سرمایه شرکت ارتباط تنگاتنگ داشته و آن را تأمین می‌نماید، بنابراین پیشنهاد می‌شود در خصوص شرکتهایی که خارج از بازار بورس فعالیت می‌نمایند و مشمول مقررات ل.ق.ا.ت ۱۳۴۷ می‌باشند نیز این شرط اعمال شود، یعنی بجای اینکه ماده ۶ لایحه پرداخت ۳۵٪ از مبلغ تعهد شده را بر عهده مؤسسين و پذیره نویسان قرار دهد، پرداخت تمام بهای اسمی سهام، توسط هریک از مؤسسين و پذیره نویسان را پیش بینی نماید. زیرا با پرداخت تمام بهای اسمی، سرمایه تماماً پرداخت شده و مشکلاتی که تقاضای پرداخت مابقی سرمایه از مؤسسين و پذیره نویسان در لایحه وجود داشته نیز مرتفع می‌شود.

منابع

- اسکینی، ر. و شریفی آل هاشم، ا. (۱۳۷۹). تحلیل اختیارات مدیران شرکتهای سهامی با توجه به مبانی رابطه مدیران با شرکت در نظام های حقوقی ایران و انگلیس. مجله علوم انسانی مدرس، سال اول، شماره ۴، ۱۷-۲.
- اسکینی، ر. (۱۳۸۴). حقوق تجارت (شرکتهای تجاری). (جلد دوم)، تهران: انتشارات سمت.
- اصغری آقمشهدی، ف. و عیسی تفرشی، م. (۱۳۸۵). ماهیت حقوقی رابطه مدیران شرکتهای سهامی با شرکت. مجله دانشکده علوم اداری و اقتصادی دانشگاه اصفهان، سال هجدهم، شماره ۲، ۵۲-۳۵.

۴. اعظمی زنگنه، ع. (۱۳۷۶). سهام شرکتهای سهامی. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، سال ششم، شماره ۲۶، ۸۴-۵۹.
۵. ایرانپور، ف. (۱۳۸۰). تعیین قانون حاکم بر تقسیم سود در شرکتهای سهامی. مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، سال نهم، شماره ۵۳، ۵۴-۳۵.
۶. ایرانپور، ف. (۱۳۸۱). قانون حاکم بر حدود اختیارات مدیران در شرکتهای سهامی. مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، سال دهم، شماره ۶۴، ۶۰-۴۰.
۷. آذری متین، ا. (۱۳۸۶). بررسی ماهیت حقوق اوراق مشارکت. مجله حقوقی، سال دوم، شماره ۳۶، ۱۵-۸.
۸. باریکلو، ع. (۱۳۷۹). آورده غیرنقد در شرکتهای تجاری. مجله مجتمع آموزش عالی قم، سال دوم، شماره ۵، ۱۰۷-۹۱.
۹. جعفری لنگرودی، م. (۱۳۴۶). ترمینولوژی حقوق. تهران: انتشارات ابن سینا.
۱۰. جهانخانی، ع و پارسائیان، ع. (۱۳۷۴). بورس اوراق بهادار، تهران: انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
۱۱. حسینی، ح. (۱۳۷۸). حقوق تجارت (مشمتمل بر تمام مباحث). تهران: نشر دادگستر.
۱۲. درویش زاده، م. (۱۳۷۸). گزیده‌ای از پایان نامه علمی در زمینه حقوق تجارت. (جلد اول)، تهران: انتشارات جاودانه.
۱۳. رحیمی، ح. (۱۳۷۴). تغییر سرمایه در شرکت سهامی "در حقوق ایران، فرانسه و انگلیس". پایان نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده. دانشگاه امام صادق (ع).
۱۴. ستوده تهرانی، ح. (۱۳۷۶). حقوق تجارت، (جلد اول). تهران: نشر دادگستر.
۱۵. شهیدی، م. (۱۳۷۷). تشکیل قراردادهای و تعهدات. (جلد اول)، تهران: نشر حقوقدان.
۱۶. عبادی، م. (۱۳۷۳). حقوق تجارت. تهران: کتابخانه گنج دانش.
۱۷. عرفانی، م. (۱۳۸۱). حقوق تجارت (شرکتهای تجاری). (جلد دوم)، تهران: نشر میزان.
۱۸. عسگری، ح. (۱۳۷۷). احکام و آثار اوراق قرضه و اوراق مشارکت در شرکتهای سهامی. پایان نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده. دانشگاه تربیت مدرس.
۱۹. عمید، ح. (۱۳۸۳). فرهنگ فارسی عمید. (چاپ نوزدهم). تهران: امیرکبیر.
۲۰. غلامی، ه. (۱۳۷۷). ماهیت حقوقی پذیره نویسی و شرکت سهامی، پایان نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده. دانشگاه تربیت مدرس.
۲۱. کامران زاده، ن. (۱۳۸۰). مسئولیت مدنی مدیران شرکت سهامی. پایان نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
۲۲. کشتلی، م. (۱۳۷۶). مسئولیت مدنی مدیران و بازرسان شرکت سهامی عام در حقوق ایران و انگلیس و قانون حاکم بر آن. پایان نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده. دانشگاه قم.

23. Bagrial, A. (1992). Company law. 8th ed. New Delhi.

24. Cella, W. (1993). Corporations and Criminal Responsibility. Colarendon Press Oxford.

25. Charlesworth & Mose. (1991). Company law. 14th ed. Sweet & Maxwell & Stevens. London.

26. Christopher, R. (1987). Company law. England.